

СТРАТЕГІЧНА ДОКТРИНА ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОГО ПРОВІДУ ЗУНР ЩОДО БУДІВНИЦТВА НАЦІОНАЛЬНОЇ АРМІЇ

У статті проаналізовано військово-політичні концепції керівництва ЗУНР щодо будівництва національної армії.

Ключові слова: військово-політичні концепції, ЗУНР, Галицька армія, національно-визвольна війна.

Наукова актуальність і новизна одержаних результатів полягає у комплексному розкритті досвіду творення національних збройних сил ЗУНР, стратегії і тактики їх бойових дій. Від перших днів утворення Західноукраїнської Народної Республіки молодій українській державі довелося відстоювати свою незалежність, вести напружену збройну боротьбу проти агресії з боку сусідньої Польщі, яка намагалася приєднати “східні креси” – територію Східної Галичини й Волині. Відтак військово-політичний провід ЗУНР змушений був розробляти воєнну доктрину та стратегічну концепцію, а на їх основі розгорнути військове будівництво та закладати основи стратегії і тактики Галицької армії в українсько-польській війні. Ці фактори стали визначальним чинником у війні з Польщею та зіграли вирішальну роль у Вовчухівській стратегічній наступальній операції Галицької армії в лютому–березні 1919 р.

Стан дослідження проблеми. Першим авторитетним дослідником воєнної стратегії як складової воєнного мистецтва був генерал пруської армії К. Клаузевіц (1780–1831), який на основі вивчення історії 130 війн людства у відомій науково-історичній праці “Про війну” детально розглянув стратегію і тактику війни. Насамперед він зробив важливий висновок, який діє до наших днів, що війна є продовженням політики збройною силою [1]. Багатолітній досвід історії війн, зокрема українсько-польської 1918–1919 рр.,

---

Марченко Ярослав Вікторович, викладач кафедри, Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

© Марченко Я.В., 2012

свідчить: воєнна стратегія завжди тісно пов'язувалася з політикою державної влади, залежала від неї і відповідала вимогам її воєнної доктрини. Саме політика ставила перед стратегією завдання, а стратегія збройних сил забезпечувала їх виконання. Керівництво збройних сил опрацьовувало військові плани, які мали відповідати вимогам політики і можливостям армії, визначали бойові завдання військовим угрупованням, розподіляли сили. Поряд з урахуванням можливостей держави, її військово-технічного потенціалу і стану власних збройних сил воєнна стратегія завжди повинна приділяти значну увагу внутрішній і міжнародній ситуації.

Таким чином, воєнна стратегія як мистецтво ведення війни включає: мистецтво комбінувати підготовку держави й армії до війни і стратегічні операції для безпосереднього виконання завдань війни; відповідну організацію і структуру, матеріальну підготовку збройних сил держави; підготовку людських і матеріальних ресурсів держави, її політичні і соціально-економічні можливості. Стратегія визначає основним засобом ведення збройної боротьби воєнні операції, які включають в себе важливі компоненти: розробку планів операцій, матеріальне забезпечення залучених військових одиниць – бригад, дивізій, корпусів, армій – та морально-політичну підготовку їх особового складу. Плани передбачають послідовність виконання бойових завдань, а також тактику діяльності піхоти в бою і її взаємодію з іншими родами зброї, зокрема з артилерією, а у більш пізніх війнах – з танками та авіацією.

Формуючи у листопаді–грудні 1918 р. збройні сили ЗУНР – Галицьку армію, – військове керівництво, зокрема Державний секретар Військових Справ полковник Д. Вітовський і командувач армії генерал М. Омелянович-Павленко, намагалися врахувати важливі складові воєнної стратегії: питання теорії і практики підготовки збройних сил до війни, планування і ведення війни, стратегічних воєнних операцій, роль моральних чинників у підготовці особового складу до бойових дій. Все це відіграло позитивну роль і позначилося у ході Вовчухівської, а згодом Чортківської (8–18 червня 1919 р.) операцій. Галицькі воєначальники вважали головним своїм завданням дотримуватися важливих принципів стратегії війська у війні й вимагали від підлеглих командирів усіх ступенів максимального

напруження корпусів, бригад і полків; зосередження потужних ударних угруповань на напрямках головних ударів; несподіваності, швидкості і рішучості в бойових діях усіх підрозділів, частин і об'єднань від сотні до корпусу, енергійного використання досягнутих бойових успіхів [2].

Варто зауважити, що коли військово-політичне керівництво ЗУНР у досить складних умовах агресії з боку Польщі розгорнуло формування стотисячної боездатної армії, яка з перших днів існування незалежної держави вступила в нерівне протиборство з військами Польщі, потенційні можливості якої в людях і озброєнні були набагато потужнішими, політичний провід союзної Української Народної Республіки ставився негативно до вимог воєнної стратегії щодо організації і підготовки власних збройних сил. Прикладом такого ставлення були заяви про те, що регулярна армія Україні не потрібна, а також відповідні дії голови Центральної Ради М. Грушевського, голови уряду УНР В. Винниченка. Відповідно з їхньою воєнною концепцією було ухвалено Закон “Про утворення Українського Народного Війська” від 3 січня 1918 р., який запровадив територіальний міліцейський принцип комплектування війська виключно добровольцями за плату, з яких формувалися військові частини – полки. Майже водночас прийнято наказ, який скасував військові звання і впровадив виборність командирів у ланках сотня-курінь. Таким чином порушено концептуальні засади воєнної стратегії держави щодо організації і підготовки збройних сил до війни. Нехтування вимогами стратегічної концепції призвело до запізнення з організацією власної армії і падіння Центральної Ради, а згодом – втрати незалежності УНР [3].

Національна рада і Державний секретаріат ЗУНР від перших днів свого існування зайняли іншу позицію, доклали багато зусиль для створення боездатної Галицької армії. Від початку українсько-польської війни уряд держави визначав її стратегію, маючи на увазі, насамперед, політичні цілі. Щоправда, вони нерідко негативно відбивалися на ході окремих операцій і війни в цілому. Після втрати столиці ЗУНР Львова 22 листопада 1918 р. президент Національної ради ЗУНР Є. Петрушевич, керуючись політичними прагненнями підняти авторитет і престиж галицького уряду перед відкриттям Паризької мирної конференції,

поставив завдання стратегічному керівництву збройних сил визволити місто, причому неодмінно до 18 січня 1919 р. [4]. Відтак було допущено нехтування важливими канонами воєнної стратегії, передусім такими визначальними, як наявність і підготовка необхідних збройних сил. Досвідчене командування Галицької армії змушене було двічі – у грудні 1918 р. і січні 1919 р. кидати на штурм Львова військові частини, які не переважали кількісно польський 15-тисячний гарнізон, підтриманий ззовні наступальними операціями групи “Буг” (6 тис. бійців) на північному стратегічному крилі фронту та із заходу від Перемишля [5]. Згідно з вимогами стратегії війська, які наступають, повинні мати принаймні подвійну перевагу над противником, а на напрямках головного удару – переважати його втричі, чого Галицька армія не змогла досягнути. До того ж політичний провід вимагав якнайскорішого визволення Львова – штурму любовими атаками силами частин підльвівського фронту.

Причинами невдачі перших двох наступів на Львів було недотримання вимог стратегії до наступальної операції, яка згідно з теорією мала складати сукупність узгоджених послідовних ударів і маневрів за єдиним планом, з використанням таких тактичних способів, як оточення противника, ізолювання і розгром окремих груп. Чимало військових істориків вважали, що тоді зайняти Львів безпосередніми атаками, навіть маючи переважні сили, українським військам було не під силу. Враховуючи, що вояки Галицької армії були, здебільшого, селянського походження, що стрільці і старшини під час служби в австрійській армії в роки Першої світової війни тяжіли до позиційної війни, у вуличних боях за Львів поляки б мали значну перевагу. Навіть його захоплення не могло кардинально вплинути на хід українсько-польської війни. Політичний провід ЗУНР ставив завдання командуванню Галицької армії будь-що втримувати 300-кілометровий фронт від Белза до Турки. Хоча передбачалось і допускалося проведення окремих бойових операцій з локальними цілями, все ж це була концепція позиційної війни, яка, на нашу думку, не відповідала стратегії всієї українсько-польської війни.

Аналізуючи стратегію українсько-польської війни з позиції політичного проводу ЗУНР у період Вовчухівської операції УГА в лютому–березні 1919 р. та хід переговорів

місії Антанти з урядом ЗУНР щодо припинення війни на умовах залишення Львова і Дрогобицько-Бориславського нафтового басейну полякам, військовий історик Л. Шанковський писав: “Державний провід ЗУНР сформулював був такі політичні цілі для Галицької Армії, яких вона, об’єктивно, власними засобами досягнути не могла. Все, що вона могла зробити політично, це змусити своїми успіхами противника до того, що він почав уважати досягнення своїх політичних цілей (здобуття Галичини) як непевне, а навіть як неможливе. І треба визнати, що цей факт, з точки зору не партикулярної – галицької, але загальноукраїнської стратегії, був перемогою. Поляки вже погоджувалися, щоб значна частина території Галичини залишилась в українських руках як база Галицької Армії для дій на Наддніпрянській Україні... Логіка історії вимагала від української сторони прийняти умови, запропоновані місією генерала Ю. Бартемі. Неприйняття цих умов, передача спору на розсуд “заліза і крові”, виявилось фатальним, бо “залізо і кров” не могли вирішити справу інакше, як вони її вирішили. Справу могли вирішити політика й дипломатія, а ні в якому разі не збройні сили, що було очевидне”. Водночас автор стверджував, що ключовим пунктом українсько-польського фронту був не Львів, а Перемишль, який мав стати стратегічною ціллю з перших днів війни. Його здача полякам 12 листопада 1918 р. справила вирішальний вплив на хід українсько-польської війни. Це враховувало польське військово-політичне керівництво: втримуючи місто над Сяном і залізничний коридор до Львова, поляки постійно посилювали війська у галицькій столиці. Отже, головним завданням у стратегії війни українського проводу мало стати здобуття Перемишля, фактично, ключа до визволення Львова і всієї Східної Галичини, оскільки фронтальні атаки Львова стратегічно нічого не вирішували й не могли кардинально вплинути на хід війни, а його захоплення могло мати лише політичне значення [6].

Виходячи з основних концепцій стратегії війни – становища збройних сил ЗУНР – Галицької армії, яка в результаті реорганізації, допомоги озброєнням з Армії УНР і морально-бойовому стану значно посилена у січні–лютому 1919 р. свою боекватирю, ситуації на фронті, де ініціатива поступово переходила до українського війська, – Начальна команда

підготувала план проведення стратегічної наступальної операції, яка мала переломити хід українсько-польської війни, визволити столицю краю Львів та галицькі терени й у результаті досягти перемоги у визвольній війні. Командувач УГА генерал М. Омелянович-Павленко пізніше писав, що він звернувся до політичного проводу республіки з новим оригінальним планом визволення Львова: “Я зазначив, що чоловіми наступами ми ніколи не дійдемо до позитивних наслідків, а натомість удар на лінію Перемишль – Львів, саме коли ми міцно стоїмо в районі Рава-Руська – Белз – Сокаль, повинен поставити головні польські сили в загрозу відрізання і тим змусити поляків до боротьби аж до вичерпання сил. Ось тоді, на мою думку, можна було б вдарити безпосередньо на Львів... Удар 3-го корпусу в район Судова Вишня – Городок з оволодінням залізниці Перемишль – Львів, мав бути рішачим моментом, міг би створити сприятливі обставини для всіх подальших чинів” [7].

Цей план стратегічної наступальної операції, яка увійшла в історію українсько-польської війни як Вовчухівська – найвище досягнення Галицької армії впродовж усієї війни, – враховував основні вимоги воєнної стратегії: підготовку збройних сил, створення потужного ударного угруповання на напрямку головного удару, його рішучий наступ із застосуванням тактичних засобів – обходу й оточення з наступним знищенням угруповань на всю глибину оборони противника, одночасне проведення низки операцій на інших ділянках фронту та ін. Саме це забезпечило визначний успіх перших етапів операції до втручання на боці Польщі країн Антанти [8].

Наочним прикладом дотримання вимог проведення глибокої стратегічної наступальної операції – водночас із наступом ударного угруповання на головному напрямку здійснити низку операцій на інших ділянках фронту – є звіти Начальної Команди Галицької Армії за період 17–24 лютого 1919 р., на першому етапі Вовчухівської операції: 17-18 лютого – головний удар групи полковника А. Кравса у складі 7-ї Львівської та 8-ї Самбірської бригад на відтинку Судова Вишня – Городок, бої за Вовчухи, Долиняни, Бар, захоплення відтинку залізниці Львів–Перемишль; 17–18 лютого – наступальні операції на фронті 2-го Галицького корпусу: 1-ї бригади УСС у напрямку Городка, 2-ї Коломийської,

3-ї Бережанської і 4-ї Золочівської бригади – на Львів, бої за його околиці; на фронті 1-го Галицького корпусу: 5-ї Сокальської бригади – на Радимно, 6-ї Равської бригади – на Раву-Руську, захоплення її околиць, 9-ї Угнівської бригади – на Белз, зайняття Костянтиніва. Таким чином, завзяті бої розгорілися по усьому 300-кілометровому фронту, що сприяло успіху бригад 3-го Галицького корпусу Г. Коссака, які наступали на головному напрямку стратегічної операції й бездоганно виконали першочергове завдання – перерізати шлях сполучення польської армії Перемишль – Львів і залишити львівський гарнізон без підтримки [9].

Подібним чином, опираючись на стратегічні концепції цієї національно-визвольної війни під орудою нового командувача генерала О. Грекова, у червні 1919 р. армія здійснила останню – Чортківську – стратегічну наступальну операцію й домоглася визначного успіху (були визволені Тернопіль, Бучач, Підгайці, Бережани) [10]. Лише нестача сил і озброєння не дозволили українському війську повністю звільнити територію ЗУНР від польських загарбників. З потужною допомогою Антанти польським військам вдалося переломити хід операції та витіснити у липні 1919 р. Галицьку армію за Збруч, у район Нової Ушиці – Проскурова.

На вирішення долі ЗУНР вплинув страх держав Антанти перед більшовицьким наступом у Європу. Взимку–навесні 1919 р. Антанта надала Польщі великі партії сучасної зброї, боєприпасів, харчів, одягу, медикаментів. Сотні досвідчених французьких офіцерів були скеровані до Війська Польського. “Українське питання” на сході Європи було остаточно вирішено країнами Заходу, коли на Галицький фронт було перекинуто вишколену сотисячну армію Ю. Галлера, сформовану у Франції з польських військовополонених, колишніх австрійських солдатів та офіцерів.

Висновки. Попри всі негативні моменти державотворення під час українсько-польської війни у грудні 1918 р. – січні 1919 р. було закладено підвалини її збройних сил – Галицької армії. Аналіз подій, пов’язаних із збройними конфліктами з поляками, показує, що в ході кровопролитних боїв Галицька армія показала організованість, дисципліну, вишкіл та відданість соборній державі.

Головними причинами осінніх невдач були постійна заміна командного складу Начальної Команди, неправильний вибір головного удару по противнику, нестача озброєння, боєприпасів та несвоєчасне прибуття допоміжних підрозділів.

1. *Клаузевиц К.* О войне / К. Клаузевиц // Воспоминания. – М., 1936. – Т. 2. – С. 313.
2. *Омелянович-Павленко М.* Спогади українського командарма / М. Омелянович-Павленко. – К., 2002. – С. 89–118; 132–133; *Литвин М.* Військова еліта України / М. Литвин, К. Наumenko. – Львів, 2004. – С. 20–40, 338–356.
3. Робітнича газета. – 1917. – 17 квітня; *Кравчук М.* Правові основи будівництва Національних Збройних Сил України в 1914–1993 рр. / М. Кравчук. – Івано-Франківськ, 1997. – С. 292.
4. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Ілюстрована історія / [кер. авт. кол. М. Кугутяк]. – Івано-Франківськ, 2008. – С. 291–293; *Кривизюк Л.* Проблема формування Галицької армії у листопаді 1918 р. / Л. Кривизюк // Військово-науковий вісник. – 2005. – Вип. 7. – С. 96–102.
5. *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. / М. Литвин. – Львів, 1998. – С. 141–190, 237–244; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Док. і мат. у 5-ти т. / [відп. ред. кол. О. Карпенко]. – Івано-Франківськ, 2008. – С. 99–101.
6. *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія / Л. Шанковський. – Львів, 1999. – С. 65, 113.
7. *Павлюк О.* Боротьба України за незалежність і політика США (1917–1923) / О. Павлюк. – К., 1996. – С. 58–59; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. – Т. 4. – С. 153–223; *Карпинець І.* Історія 8-ї Самбірської бригади / І. Карпинець // Літопис Червоної калини. – 1933. – Ч. 4. – С. 20–21; *Лозинський М.* Галичина в рр. 1918–1920 / М. Лозинський. – Відень, 1922. – С. 84–88.
8. *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія / Л. Шанковський. – Львів, 1999. – С. 121.
9. *Микитей Г.* Правдива правда про Чортківську офензиву / Г. Микитей // Діло. – 1936. – 9 лютого; *Борковський І.* Удар на Чортків / І. Борковський // Літопис Червоної калини. – 1938. – Ч. 7-8. – С. 9; *Денник* Начальної команди Галицької Армії. – Нью-Йорк, 1974. – С. 5-6; *Будз Р.* 2-га Коломийська бригада в червневій офензиві / Р. Будз // Український скиталець. – 1922. – Ч. 13. – С. 11; *Макарушка Л.* Чортківська офензива / Л. Макарушка // Українська Галицька Армія. – Вінніпег, 1968. – С. 20.

Надійшла до редколегії 24.02.2012 р.

Рецензент: *О.О. Фуртес*, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, Науковий центр Сухопутних військ, Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів

Марченко Я.В.

СТРАТЕГИЧЕСКАЯ ДОКТРИНА ВОЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОГО РУКОВОДСТВА ЗУНР ОТНОСИТЕЛЬНО СТРОИТЕЛЬСТВА НАЦИОНАЛЬНОЙ АРМИИ

В статье проанализированы военно-политические концепции руководства ЗУНР, касающиеся строительства национальной армии.

Ключевые слова: военно-политические концепции, ЗУНР, Галицкая армия, национально-освободительная война.

Marchenko Ya.

STRATEGIC DOCTRINE OF MILITARY-POLITICAL LEADERSHIP WUPR CONCERNING THE BUILDING OF NATIONAL ARMY

The articles analyses the military-political concepts of leaders of West Ukrainian People's Republic (WUPR) concerning the building of national army.

Key words: the military-political concept, WUPR, Galician Army, national-liberation war.